

**WSZYSTKO,
CO TRZEBA WIEDZIEĆ!**

- jakie były źródła twórczości Szekspira?
- jak wyglądał teatr elżbietański?
- jaki wpływ wywarł Szekspir na kolejne pokolenia?

**WYDAWNICTWO
UNIwersYTETU
ŁÓDZKIEGO**

Stanley Wells

WILLIAM SZEKSPIR

Tłumaczenie

Krystyna Kujawińska Courtney

Anna Jędrzejewska

ORIGINAL ENGLISH
LANGUAGE EDITION BY
OXFORD
UNIVERSITY PRESS

**> KRÓTKIE
WPROWADZENIE**

WILLIAM SZEKSPIR

> KRÓTKIE
WPROWADZENIE

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Stanley Wells

WILLIAM SZEKSPIR

Tłumaczenie

Krystyna Kujawińska Courtney

Anna Jędrzejewska

ORIGINAL ENGLISH
LANGUAGE EDITION BY
OXFORD
UNIVERSITY PRESS

> **KRÓTKIE
WPROWADZENIE**

Łódź 2025

Tytuł oryginału: *William Shakespeare: A Very Short Introduction*

Rada Naukowa serii Krótkie Wprowadzenie
*Jerzy Gajdka, Ewa Gajewska, Krystyna Kujawińska Courtney
Aneta Pawłowska, Piotr Stalmaszczyk*

Redaktorzy inicjujący serii Krótkie Wprowadzenie
Urszula Dzieciatkowska, Agnieszka Kałowska-Majchrowicz, Monika Borowczyk

Tłumaczenie
Krystyna Kujawińska Courtney, Anna Jędrzejewska

Opracowanie redakcyjne
Damian Szandecki

Skład i łamanie
AGENT PR

Korekta techniczna
Wojciech Grzegorzczak

Projekt okładki
Monika Rawska

William Shakespeare: A Very Short Introduction was originally published in English in 2015. This translation is published by arrangement with Oxford University Press. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego is responsible for this translation from the original work and Oxford University Press shall have no liability for any errors, omissions or inaccuracies or ambiguities in such translation or for any losses caused by reliance thereon.

© Stanley Wells 2015

The moral rights of the author have been asserted

© copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2025

© copyright for Polish translation by Krystyna Kujawińska Courtney
& Anna Jędrzejewska, Łódź 2025

<https://doi.org/10.18778/8331-792-2>

Publikacja sfinansowana ze środków Wydawnictwa Uniwersytetu Łódzkiego

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I. W.09377.19.0.M
Ark. wyd. 6,4; ark. druk. 10,25

ISBN Oxford University Press 978-0-19-871862-8
ISBN 978-83-8331-791-5
e-ISBN 978-83-8331-792-2

Spis treści

Od tłumaczek	7
Podziękowania	11
Spis ilustracji	13
Przedmowa: dlaczego Szekspir?	15
1. Szekspir i Stratford nad Avonem	19
2. Teatr w czasach Szekspira	37
3. Szekspir w Londynie	61
4. Sztuki pochodzące z lat dziewięćdziesiątych szesnastego wieku	73
5. Szekspir a forma komiczna	89
6. Powrót do tragedii	105
7. Dramaty/sztuki klasyczne	117
8. Tragikomedia	127
Epilog	137
Dzieła Szekspira: chronologia	147
Dalsze lektury	149
Dalsza lektura w języku polskim	153
Indeks	157

The Cobbe Portrait of William Shakespeare (1564–1616)

Od tłumaczek

Uznana pozycja Stanleya Wellsa, autora oryginalnej publikacji *William Shakespeare. A Very Short Introduction*, wśród badaczy Szekspira, specyfika jego stylu autorskiego, ugruntowana pozycja Szekspira w światowej kulturze literackiej i teatralnej, jak również udane, ale niebywale trudne przedsięwzięcie autora, polegające na ujęciu ogromu dzieła Szekspira w tak niewielkiej objętościowo formie, stawiało przed tłumaczkami spore wyzwanie.

Wielość tłumaczeń dzieł Szekspira na język polski postawiło przed nimi zadanie wyboru zarówno polskich wersji cytatów, jak i imion/nazwisk bohaterów Szekspirowskich. Niezbędny był kompromis pomiędzy walorami artystycznymi tłumaczenia, jego oryginalnością, wiernością oryginałowi, a także zgodnością z intencją autora książki w odniesieniu do interpretacji konkretnych fragmentów dzieł Szekspira.

Tytuły sztuk oraz poematów Szekspira podano zgodnie z ugruntowaną tradycją ich funkcjonowania w polskiej kulturze literackiej i teatralnej. Imiona/nazwiska bohaterów podano co do zasady za tłumaczeniem Stanisława Barańczaka. W niektórych przypadkach, gdy brak jest tłumaczenia Barańczaka, gdy bohater ma ugruntowane w polskiej tradycji inne imię/nazwisko lub jeśli znaczenie imienia/nazwiska jest istotne dla treści autorskiej, wskazano wersje alternatywne, opatrzone przypisami.

Posługując się polską tradycją edytorską, w nawiasach po cytatach (tam, gdzie zostało to wskazane przez autora) podano akty oraz sceny, z których pochodzi cytat, oznaczone numeracją arabską. W odniesieniu do poematów wskazano ich części, natomiast

w odniesieniu do sonetów ich numery i – zgodnie z oryginałem Stanleya Wellsa – również wskazano je w nawiasach.

Po większości cytatów w nawiasach kwadratowych wskazano nazwisko tłumacza, w niektórych przypadkach, szczególnie dotyczących cytatów śródzdaniowych bądź fragmentów będących jedynie streszczeniem cytatu, przekłady są zaś autorstwa tłumaczek.

W publikacji wykorzystano poniższe źródła polskich wersji utworów:

Sonety Shakespeare’a, I–CXXXIV i CXXXVII–CLIV, tłumaczył Mus., G. Gebethner i spółka, Kraków 1913 (tłum. Maria Sułkowska).

Shakespeare William, *Sonety*, z angielskiego przełożył Jan Kasprowicz, Instytut Wydawniczy „Biblioteka Polska”, Warszawa 1922.

Shakespeare William, *Sonety*, wybrał i opracował Jerzy S. Sito, wstęp Jan Kott, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1964.

Szekspir William, *Dzieła dramatyczne*, opracowali Stanisław Helsztyński, Róża Jabłkowska, Anna Staniewska, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1973 (wydanie zawiera tłumaczenia Stanisława Koźmiana, Józefa Paszkowskiego, Leona Ulricha).

Shakespeare William, *Wiersze i poematy*, przełożył Maciej Słomczyński, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1977.

Szekspir William, *Dzieła dramatyczne. Tragedie*, t. 1, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1980.

Jonson Ben, *Volpone albo lis*, przełożył Maciej Słomczyński, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1982.

Shakespeare William, *Dzieła Wszystkie. Sonety*, w przekładzie Macieja Słomczyńskiego, Wydawnictwo Cassiopeia, Kraków 1992.

Shakespeare William, *Sonety*, przekład, wstęp i opracowanie Stanisław Barańczak, Wydawnictwo a5, Kraków 1996.

Shakespeare William, *Komedie*, w przekładzie Stanisława Barańczaka, Wydawnictwo Znak, Kraków 2012.

Shakespeare William, *Tragedie i kroniki*, w przekładzie Stanisława Barańczaka, Wydawnictwo Znak, Kraków 2013.

We fragmentach wymagających, zdaniem tłumaczek, wyjaśnień bądź uściśleń niezbędnych dla polskiego czytelnika, wprowadzono przypisy.

Podziękowania

Serdecznie dziękujemy Pani Ewie Bluszcz, Dyrektorce Wydawnictwa Uniwersytetu Łódzkiego, za wyrozumiałość i cierpliwość (przygotowanie tłumaczenia zajęło więcej czasu niż pierwotnie planowano) oraz za szczere zainteresowanie naszą pracą.

Doceniamy także zainteresowanie tomem Pani Urszuli Dzieciatkowskiej, redaktor prowadzącej popularnonaukową serię wydawniczą Krótkie Wprowadzenie (A Very Short Introduction), będącą tłumaczeniami publikacji wydawanych przez Oxford University Press.

Jesteśmy wdzięczne redaktorom Wydawnictwa za przygotowanie naszej publikacji do druku. Doceniamy pomoc edytorską Pani Doktor Jolanty Dybały. Chciałybyśmy również podziękować panu redaktorowi Damianowi Szandeckiemu, którego cenne komentarze edytorskie wzbogaciły naszą pracę.

Wyrażamy także wdzięczność Profesorowi Janowi Jędrzejewskiemu z Ulster University za pomoc w poszukiwaniach bibliograficznych, a także w rozwikłaniu niektórych zawiłości stylu autora książki. Krystyna Kujawińska Courtney dziękuje także za wsparcie w trudnych życiowo chwilach Profesorowi doktorowi Wiesławowi Oleksemu, który nauczył ją znaczenia morału z bajki Mickiewicza, że „prawdziwych przyjaciół poznajemy w biedzie”.

Krystyna Kujawińska Courtney
Anna Jędrzejewska

Spis ilustracji

Na frontyspisie:

The Cobbe Portrait of William Shakespeare (1564–1616) 6

Źródło: Wikimedia

1. **New Place: impresja artysty. Artysta Pat Hughes** 27
Reprodukcja za pozwoleniem Shakespeare Birthplace Trust
2. **Popiersie Williama Szekspira w kościele Świętej Trójcy, Stratford nad Avonem** 31
Za pozwoleniem Shakespeare Birthday Trust
3. **Teatr pod Łabędziem. Kopia rysunku Arendta van Bechella opartego na szkicu Johanna de Witta, powstała po roku 1596–1597** 44
Za pozwoleniem Folger Shakespeare Library
4. **Strona ze sztuki *Sir Thomas More*** 51
© The British Library Board (Harley 7368, f. 9)
5. **Strona przedstawiająca dedykację poematu *Lukrecja* (1594)** 56
The Bodleian Library, University of Oxford (Arch.G.d.(1))
6. **Teatr Blackfriars Playhouse w Staunton w stanie Wirginia** 60
Zdjęcie wykonane przez Beth Thompson
7. **Strona ze sztuki *Stracone zachody miłości* (1598)** 95
© The British Library Board (C.34, sigs. F2'–F3')

Przedmowa: dlaczego Szekspir?

Większość ludzi, bez względu na stopień wykształcenia, przynajmniej słyszała o Szekspirze. Wie, że był angielskim poetą i dramatopisarzem, który żył dawno temu, lecz jest i obecnie sławny. Może też być świadoma, że dzieci uczą się często o nim w szkole. Wielu pamięta prawdopodobnie tytuły niektórych jego sztuk, co najmniej *Romeo and Julia* (*Romea i Julię*) oraz *Hamleta*, a także prawdopodobnie *A Midsummer Night's Dream* (*Sen nocy letniej*) i *Macbeth* (*Makbeta*). Może zna kilka cytatów z jego dramatów: „Być albo nie być”, „Romeo, Romeo, czemuś ty jesteś Romeo?”, „Jestem człowiekiem, który grzeszył, lecz więcej przeciw mnie grzeszono”, „Jeszcze raz do wyłomu, drogi przyjacielu!”, a nawet ma choć mglistą świadomość, z jakich utworów pochodzą i kto te utwory napisał. Możliwe, że niektórzy odwiedzili dom z czasów Tudorów znany jako Shakespeare's Birthplace w Stratfordzie nad Avonem albo dotarła do nich plotka, że Szekspir był oszustem i to ktoś inny, prawdopodobnie jakiś arystokrata, napisał za niego sztuki.

Niektórzy pewnie nauczyli się na pamięć fragmentów ze sztuk Szekspira – może zapamiętali ten zaczynający się od słów: „Do miłosierdzia nie można przymusić, ono opada jak ciepły deszcz z nieba” lub „Czy jest to sztylet, co przed sobą widzę?” bądź „Czy mam Cię porównać do letniego dnia?”. Może to zadanie było im narzucone jako kara, brali udział w klasowej recytacji lub odegrali wraz ze swoimi koleżankami i kolegami jedną ze scen w szkole. Możliwe, że na zaślubinach, w kościele lub urzędzie usłyszeli, jak ktoś odczytuje sonet: „Nie ma miejsca

dla barier czy przeszkód w małżeństwie dwojga serc” albo obejrzeli jedną ze sztuk w wykonaniu amatorów lub zawodowych aktorów w teatrze czy filmie. I sprawiło im to przyjemność większą, niż się spodziewali. Z drugiej strony, może siedzieli na takim wydarzeniu znudzeni i marzyli o tym, by dostać się do pubu jeszcze przed jego zamknięciem.

Wraz z dojrzewaniem, gdy ludzie realizują życiowe cele i stają się naukowcami, prawnikami, rzemieślnikami, biznesmenami, pielęgniarkami czy też sprzedawcami w sklepie, Szekspir nie-rzadko staje się sprawą z przeszłości, tematem, który trzeba było poznać w szkole, więc gdy teraz od czasu do czasu w gazetach lub odbiornikach telewizyjnych pojawia się informacja na jego temat, nie budzi ona zainteresowania.

Ale czasem zdarzy się też coś, co wzbudzi zainteresowanie. Może takie osoby pójdą zobaczyć sztukę Szekspira albo film, aby komuś dotrzymać towarzystwa lub podziwiać talent Helen Mirren czy Kevina Spacey i nagle zdadzą sobie sprawę z tego, że mają do czynienia z czymś im zrozumiałym, i że nawet im się to podobało, bardziej, niż się tego spodziewali. Może poznają kogoś, kto jest pasjonatem Szekspira i zgłębią tę formę rozrywki, która dotąd była dla nich niedostępna. Może trochę zawstydzą się, gdy przeczytają, że w opinii jednej z postaci z powieści Jane Austen *Mansfield Park*: „człowiek zaznajamia się z Szekspirem, nawet nie wiedząc, w jaki sposób. Jest to w naturze każdego Anglika. Jego [Szekspira] myśli i mądrość są tak popularne, że człowiek poznaje je instynktownie. Nikt, kto posiada rozum, nie może zaznajomić się z fragmentem z jednej z jego sztuk bez ich natychmiastowego zrozumienia”. Albo też ich zainteresowanie tą twórczością wywoła potrzebę, aby dowiedzieć się na ten temat więcej.

To właśnie dla tych ludzi napisano tę książkę. Z jednej strony, może wiodą szczęśliwe i pożyteczne życie bez Szekspira, tak jak mogliby przeżyć bez wiedzy na temat fizyki kwantowej, budyzmu, greckiej tragedii, teatru Noh, *Dr Who*, programu *Taniec z gwiazdami* czy zespołu The Rolling Stones. Nikt nie ma moralnego obowiązku, aby lubić Szekspira. Z drugiej strony, jest wiele

przyczyn, dla których warto znaleźć dla niego miejsce w swoim życiu. Zignorowanie jego istnienia oznacza obojętność w stosunku do ważnego źródła intelektualnego i duchowego bogactwa, a także ogranicza nasz odbiór wielu innych obszarów ludzkiego doświadczenia.

Mam nadzieję, że ta krótka książeczka o człowieku i jego piśarstwie przekona Czytelników, którzy w przeszłości byli obojętni wobec Szekspira, że warto wiedzieć o nim więcej, że warto zrozumieć, czym są jego sztuki oraz poematy i co sprawia, że tak wiele znaczą dla ludzi. Krótko mówiąc – odkryć, o co chodzi w tym całym zamieszaniu.

Rozdział 1

Szekspir i Stratford nad Avonem

Najpierw jego życie. Szekspir urodził się i dorastał w małym, lecz dostatnim targowym miasteczku usytuowanym w środkowej Anglii. W dokumentach parafialnych pod datą: środa, 26 kwietnia 1564 roku, w kościele Świętej Trójcy odnotowano chrzest *Gulielmus, filius Johannes Shakespeare* (Williama, syna Johna Szekspira). Zastosowano łacinę, ponieważ był to oficjalny język używany w owym czasie w dokumentach. Nie istniał prawny wymóg rejestracji urodzin. Wiele niemowląt umierało wkrótce po urodzeniu i było zwyczajem, aby chrzcić je, zgodnie z rekomendacją *Book of Common Prayer* (*Modlitewnika powszechnego*), „nie później niż w niedzielę lub jakiegos innego dnia świętego tuż po urodzinach dziecka”. W przypadku Szekspira najbliższa niedziela przypadała 23 kwietnia, a nagrobek w kościele Świętej Trójcy podaje, że w chwili śmierci, tj. 23 kwietnia 1616 roku, Szekspir miał pięćdziesiąt trzy lata. Oznaczało to zatem, że urodził się 23 lub tuż przed 23 kwietnia. Od osiemnastego wieku urodziny Szekspira są obchodzone właśnie tego dnia.

W 1564 roku ojciec Williama miał ponad trzydzieści lat, pochodził z rodziny rolniczej, a dzieciństwo spędził w Snitterfield, wiosce znajdującej się około trzech mil na północ od Stratfordu. Prawdopodobnie jako młody człowiek przeniósł się do Stratfordu, aby poznać zawód garbarza skóry i rękawicznika, który wymagał co najmniej siedmioletniej praktyki. John Szekspir rozwinął również inne zainteresowania, m.in. związane z biznesem, gdyż logicznie rozumując, zajął się handlem wełną. Jego żona Mary, z domu Arden, pochodziła z zamożniejszej rodziny